

Лекція 11

Тема: Мистецтво Північної Америки.

1. Джерела американських цінностей і пріоритетів.
2. Архітектура та скульптура Північної Америки.
3. Живопис Північної Америки.

Література: 1) Полікарпов В.С. Лекції з історії світової культури: Навчальний посібник / В.С. Полікарпов. – К.: Знання, 2006, с. 155 – 170;

2) Масол Л.М. Мистецтво (рівень стандарту, профільний рівень): підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти / Л.М. Масол. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018, с. 24 - 29;

3) Назаренко Н.В., Чен Н.В., Севастьянова Д.О. Мистецтво (рівень стандарту та профільний рівень): підручник для 10 – 11 класів закладів загальної середньої освіти / Н.В. Назаренко, Н.В.Чен, Д.О.Севастьянова. – К, 2018, с. 57-61;

4) Мистецтво (рівень стандарту, профільний рівень): підруч. для 10 (11) кл. закл. загал. серед. освіти / О.А. Комаровська, С.А. Нічкало, І.В. Руденко. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018, с. 50-55.

1. Джерела американських цінностей і пріоритетів.

Представники різних культур по-різному сприймають дійсність в силу різниці у вихованні, попереднього досвіду, під впливом традицій власної культури, пріоритету ціннісних орієнтирів, стереотипів способу життя і поведінки.

Щоб краще зрозуміти американський менталітет, світоглядні цінності населення Північної Америки, їх бачення світу, звернімося до конкретних фактів історії, які визначили **становлення американської нації**. Своєрідність духовної культури Північної Америки обумовлена її історичними, соціально-політичними та етнічними особливостями.

Зробимо короткий екскурс до історії формування американського суспільства. Унікальність американського суспільства визначається специфікою його історії. За порівняно невеликий історичний час країна першовідкривачів ті іммігрантів перетворилася в супердержаву з усіма позитивними і негативними сторонами цього явища. Як би ми не ставилися до американської політики сьогодні, ми не можемо заперечувати, що саме реальне життя в Америці є привабливим для жителів інших країн. Саме цим пояснюється прагнення чужоземців переїхати до Америки на постійне проживання, серед яких є і українці.

На думку вчених, в основі американського суспільства лежить лібералізм **Джона Локка**. Він виділяв **невід’ємні права людини** – на життя, свободу, приватну власність і рівноправність. Люди суспільний договір на охорону цих прав і нагляд за дотриманням свобод довірили державі. Але народ має право контролювати роботу влади і змінити той уряд, чия робота не є ефективною. Ці ідеї закладені в основу **Декларації Незалежності**.

Історія Північної Америки з самого початку передбачала **незалежність духу і підприємливість** як необхідні умови виживання в нових умовах. Іммігрантам було властиве бажання звільнитися від пут колишнього життя, реформувати релігійні погляди, поставивши їх на службу інтересам власності. Саме **протестантська етика і пуританська мораль** стали важливими чинниками духовного розвитку молодого країни. **В суспільстві рівних можливостей саме Бог допомагає людям досягти успіху**. Тому, морально те, що приводить до успіху.

Важливий чинник розвитку – **строкатий етнічний склад країни**. Вихідці з різних країн були об’єднані ідеями свободи і демократії. Переселенці продовжували культурні традиції своєї батьківщини, але у відмінному від першоджерела вигляді.

Значний вплив на культуру США справили вихідці з Ірландії, Німеччини, Польщі, Італії, нащадки привезених з Африки рабів, американські індіанці, корінні жителі Гавайських островів. Проте, вирішальний внесок зробила культура вихідців з Великої Британії, які насаджували англійську мову, правову систему, культурні цінності.

Північна Америка – країна емігрантів, відповідно до закону **вони мають рівні права** з корінними жителями континенту. Люди різного походження живуть поруч, інколи утворюючи «плавильний котел» мов та культур, інколи підтримуючи кордони між етнічними та національними громадами.

Отже, **головні чинники, що вплинули на формування національної та культурної ідентичності США** – принципи, покладені в основу Декларації Незалежності, релігійна філософія

(протестантська етика і пуританська мораль), ідеї свободи і демократії, строкатий етнічний склад країни, де кожна нація зберігає культурні традиції своєї батьківщини.

Становлення мистецтва Північної Америки, зокрема США, відбувалось на основі синтезу не лише різних національних, але й расових культур – **американських індіанців, народів Африки, іммігрантів з Європи, переселенців з країн Азії**. Етнічна строкатість відіграла головну роль у розвитку національної самосвідомості, громадської думки, формуванні нових культурних принципів і **художніх традицій різних видів мистецтва Північної Америки**.

Американський кінематограф, телебачення, музика служать фундаментом світової масової культури.

2. Архітектура та скульптура Північної Америки.

Мистецтво північноамериканського культурного регіону пройшло довгий шлях, йому притаманна **еклектичність, стильове розмаїття**, що не дивно для мультикультурного суспільства.

І сьогодні залишається загадкою **Зміїний курган в Огайо**, створений корінним населенням Америки. **Він є найбільшою земляною спорудою в світі** і одним з декількох давніх курганів Північної Америки. **Каньйон Чако** – церемоніальний центр корінного американського населення, розташований в середині пустельних районів штату Нью-Мексико. Загадкові лінії, мов промені, розходяться від комплексу Чако в різні боки на 51 км.

Загадковий пагорб, названий **Американським Стоунхенджем**, розташований в 64 км північніше Бостона (штат Нью-Хемпшир). Це таємничий мегалітичний комплекс з хаотично розташованого каміння, кам'яних стін та підземних камер. Загадковий пагорб – лише одна з сотень незвичайних кам'яних будівель, розташованих в Північній Америці. До комплексу входить велика кількість каміння з зображеннями.

Архітектура Північної Америки колоніального періоду мала **наслідувальний характер**, зазнала насамперед впливу **класицизму**, на відміну від Латинської Америки, де тривалий час панувало бароко.

Коли на зміну колоніальному періоду прийшов час національного відродження, у великих містах почали будувати **величні громадські споруди**. В архітектурі США запанувала естетика **неокласицизму**. Її риси втілені під час будівництва Вашингтона. Зразком став **Капітолій** (будинок для засідань Конгресу). Він спланований так, щоб нагадувати про велич Давнього Риму. Прообразом купола вважається собор Святого Петра в Римі. Будівництво вели декілька поколінь архітекторів, будівля неодноразово модернізувалася.

Використовувався і **неоготичний стиль**, переважно при будівництві університетів, церков, садиб. Зразком неоготичного стилю є **Прінстонський університет**.

На початку ХХ ст. Америка почала стрімко висуватися на світовій арені як найбільша індустріальна держава. З появою «чиказької школи», засновником якої став «батько американського модернізму» **Луїс Генрі Салліван (1856-1924)**, зодчество позбавляється європейського впливу, в ньому почали домінувати прості конструкції зі скла і бетону (наприклад, Гарант-блдінг у Буффало).

Сполучені Штати Америки – батьківщина і світовий лідер з будівництва **хмарочосів**, адже перший з'явився саме у Чикаго. На архітектурні проекти хмарочосів вплинув **стиль ар-деко**. Одним з кращих його зразків вважають **Крайслер-блдінг**, що став символом Нью-Йорка.

Королівський музей провінції Онтаріо в канадському місті Торонто – найбільший в країні. Колекція розміщується у 40 галереях і складається з понад 6 млн експонатів – зразків мистецтва Близького Сходу, Африки, Східної Азії, Європи, Америки й звісно Канади.

Музей є чинним ще із середини ХІХ ст., але про нього заговорили лише через 150 років завдяки дивовижному творінню сучасного архітектора **Даніеля Лібескінда**. Він зміг доповнити стару будівлю новою у вигляді величезного кристалу.

Гострокутна «прибудова» у **стилі деконструктивізму** виділяє музей з усіх споруд Торонто, змінює весь навколишній ландшафт. Кожна з п'яти граней цієї дивовижної споруди утворює п'ять великих виставкових залів. На парадоксальному поєднанні просторів, очевидно, позначився своєрідний музичний досвід автора проекту (Д. Лібескінд віртуозно користується ритмом, візуальною гармонією).

Символом свободи, демократії та справедливості стала одна з найвідоміших скульптур США у **стилі неокласицизму**, яку називають «**Леді Свобода**». Це подарунок Франції до 100-річчя

американської незалежності, скульптор **Фредерік Огюст Бертольд**, конструкцію каркасу розробив **Густав Ейфель**, творець Ейфелевої вежі.

На честь переселенців у мсті Сент-Луїс побудовано **найвищий пам'ятник у США у вигляді арки** (192 м висотою і шириною).

У Вашингтоні до 150-річчя з дня народження **Тараса Шевченка** було відкрито меморіал, що складається з бронзової статуї поета та стели з рельєфом Прометея, автор – **Леонід Молодожанин (Лео Мол)**.

У канадському місті Вегревіль є зображення гігантської дев'ятиметрової української писанки. У такий спосіб канадці українського походження вшанували традиції своєї історичної батьківщини.

3. Живопис Північної Америки.

Законодавицею нових напрямів і стилів ХХ ст., безумовно, була Франція. Проте для європейських художників, як і для американських, виставковим клондайком стала Америка.

Образотворче мистецтво Північної Америки колоніального періоду, як і всі види мистецтва того часу, орієнтувалося на творчість європейських митців. **Живопис США – мистецтво порівняно молоде**, воно розвивалося разом з молодою державою і пройшло шлях засвоєння різних стилів.

З 1916 р. в Нью-Йорку активізують свою діяльність **художники-дадаїсти** (дада-беззмістовне дитяче лепетання), зокрема французький художник **Марсель Дюшан** (1887-1968). Він почав виставляти звичайні предмети масового виробництва, даючи їм назви і ставлячи свої підписи. Називалися ці предмети «редімейд», що в перекл. з англ. «готовий продукт» - визначення, прийняте в готовій рекламі. Першим таким експонатом було «велосипедне колесо на табуреті». Слава про художника поступово рознеслася по всьому світі. Символом все заперечного дадаїзму стала його «Мона Ліза з вусами» (1919 р.).

З початком другої світової війни до США емігрували зірки європейського авангарду (Макс Ернс, Андре Бретон, Сальвадор Далі), що не могло не відіграти певної ролі в художньому житті американців.

Художник **Джордж Кетлін** зробив перші зображення індіанців.

Одним із засновників **реалістичного напрямку** вважають **Вінслова Гомера** (1836-1910) – автора жанрових картин на суто американські сюжети, для його робіт характерні проникливі зображення людей серед природи.

Материнство і щасливе дитинство – провідна тема живопису **Мері Кассат** (1844-1926), яка розкрила її у багатоманітні портретних композицій і витонченій колористиці **імпресіонізму**.

У пейзажах **Роквела Кента** (1882-1972), зокрема суворої Аляски й Гренландії, поєдналися реалістичність зображення з романтикою та елементами символізму.

До Другої світової війни в Північній Америці, як і в Європі, розвивалися різні **стилі модернізму**, а після її закінчення виник рух постмодерністського мистецтва в усьому розмаїтті його напрямів і течій. До США емігрували зірки європейського живопису **Сальвадор Далі, Піт Мондраїн, Макс Ернст**.

Стилі модернізму:

- **кубізм** – авангардистський напрям в образотворчому мистецтві поч. ХХ ст. Характерні риси: об'ємні форми на площині, використання геометричних форм (куб, конус, циліндр);

- **футуризм** (фр. futurum – майбутнє) – різноманітними засобом намагається передати рух, прискорений темп життя (збільшується кількість рук, ніг у людини, що біжить);

- **експресіонізм** (від лат. expressio – вираз) – напрям у літературі та мистецтві, що проголосив єдиною реальністю суб'єктивний духовний світ людини. Експресіоністи намагаються не скільки відтворити саму дійсність, скільки емоційний стан автора. В межах експресіонізму виникли перші твори абстрактного мистецтва. Марк Ротко, Карел Аппел, Джексон Поллок;

- **абстракціонізм** (з лат. – відстороненість) – художній світогляд, який визначається заміною натуралістичної предметності вільною грою кольорів, ліній і форм;

- **сюрреалізм** (від фр. - надреалізм) - напрям у мистецтві, що проголосив джерелом мистецтва сферу підсвідомого (інстинкти, сни, галюцинації);

- **примітивізм** – напрям, що відображає спрощений погляд на людину і світ з намаганням побачити його очима дітей, радісно і просто; це протидія реальності: світ ускладнюється, а художник його спрощує;

- **поп-арт** – нове фігуративне мистецтво (50-ті рр. ХХ ст.), введення у мистецтво предметів повсякденного використання (зафарбовані білою олійною фарбою порвані черевики, старі шини чи газові плити, пом'яті автомобілі, уривки афші; це дешево, молоде, прибуткове мистецтво);
- **гіперреалізм** – в основі – знеособлена система в жорсткому і грубому світі; головна тематика – бензоколонки, житлові будинки, які зображені як відчужені від людини; напрям показує наслідки надмірної урбанізації, знищення екологічного середовища.

Центр світового авангарду перемістився з Парижа до Нью-Йорка. У США та Канаді жили й працювали й митці українського походження: видатний графік **Яків Гніздовський** (1915-1985), живописець монументаліст **Михайло Дмитренко** (1908-1997), автор розписів у церквах Міннеаполіса, Нью-Йорка, Торонто.

У межах **абстрактного експресіонізму** **Джексона Поллока** (1912-1956) народжується «живопис дії» та нова техніка «дріпінг» (в перекл. з англ. «те, що капає», що передбачає «безтямне» розбризування фарб по величезному полотну чи паперу, що лежить на підлозі. Вважалося, що така дія відображає характер та емоційний стан художника, і саме в цьому сенс зображення. Свої перші картини він створив у 1947 році, відмовившись від підрамника, він розкладав полотно на підлозі і просто розбризував фарби з тубиків і банок. Вважалося, що «безтямна дія» є відображенням характеру та психологічного стану художника, саме в цьому і був сенс зображення.

Однак у роботах Поллока, як би вони не були заляпані, відчувалася декоративність і розподіл фарб. Цей метод у мистецтві дістав назву **абстрактного експресіонізму**, його **особливість** полягала у хаотичному і дуже швидкому нанесенні фарб на полотно, а спосіб нанесення міг бути різний. Характерною особливістю є великі розміри робіт.

Інший представник абстрактного експресіонізму **Марк Ротко** (1903-1970), уродженець Латвії, створював **монументальні полотна**, зафарбовуючи їх великими кольоровими площинами, плямами із невизначеними контурами. Іноді залишав між ними незафарбовані місця, пропонуючи глядачам активізувати увагу і домислити те, що не намальовано. Створив техніку «живопис кольорового поля».

Абстракціонізм загалом користується неймовірною популярністю на аукціонах. Картина М. Ротко «**Помаранчеве, червоне і жовте**» стала найдорожчим твором мистецтва, вона була продана за 86,9 млн. доларів. Секрет такого комерційного успіху у тому, що ці експресивні полотна, якщо розглядати їх з близької відстані (на чому наполягав автор), володіють, як вважають деякі фахівці, майже містичною особливістю – викликають у глядачів сильні емоції.

На протигагу абстракціонізму з його орієнтацією на знавців мистецтва, виник **поп-арт**, улюблений напрям американського мистецтва з нігілістичним ставленням до традицій.

У 1955 році на фестивалі «Двох світів» у Столетто (Італія) демонструвалося ліжко з подушкою та ковдрою, що були пофарбовані олійними фарбами, - твір американського художника **Роберта Раушенберга**. Експонат викликав обурення глядачів. Саме Раушенберг звернув увагу на дивовижні можливості техніки колажу.

Культовим художником ХХ ст. став українець за походженням **Енді Ворхол** (1930-1987). Його визнано **одним з творців поп-арту**. Митцям поп-арту для створення художніх образів особливо цікавими є предмети масового вжитку. Послідовники поп-арту вважають, що будь-які повсякденні речі можуть втілювати творчу ідею, і що митцем може стати кожен.

Джерелом образного світу поп-арту стали популярні комікси, реклама, промислова продукція, газети, старі автомобільні шини. В живописі поп-арт нагадує ефект фотографії, а в скульптурі – ретельне відтворення дрібних деталей. Ворхол привернув увагу до своїх мистецьких експериментів, виконаних способом трафаретного друку. Найбільш відомими його роботами стали **стилізовані портрети Мерілін Монро, Жаклін Кеннеді, Елізабет Тейлор** та інших знаменитостей, а також зображення предметів харчування і предметів побуту.

В експозиції поп-арту міг бути виставлений будь-який предмет: відро для сміття, недоїдений бутерброд, опудало курки, консервна банка с томатним супом (її автор Енді Ворхолл, говорив: «Чому ви гадаєте, що пагорб або дерево красивіше за газовий насос? Це звичайна умовність. Я привертаю увагу до абстрактних якостей звичайних речей»). Ворхол відкреслювався від високого мистецтва і називав його штучним. З точки зору теоретиків поп-арту звичайний предмет, який людина бачить щодня у власній кімнаті, встановлений у виставковому залі, набуває зовсім іншого значення.

Одним з найуспішніших американських представників поп-арту після Ворхола став **Джефф Кунс** (нар. 1955 р.) – зірка новітніх арт-ярмарок, захоплювався творами сюрреаліста Сальвадора

Далі. Митець захоплювався **кітч**, додавши до цього нотки концептуалізму. Знаменитими стали його дзеркальні скульптури «**Собаки з повітряних куль**» (насправді з нержавіючої сталі), особливо після того, як на аукціоні Крісті продали одну з них – помаранчеву за 58,4 млн. доларів. Сьогодні Д. Кунс є президентом великої корпорації в Нью-Йорку. Займається вона тим, що випускає продукцію, яку проектує сам Джефф, його авторські скульптури і картини користуються популярністю. Виконані вони в **стилі кітч і нео-поп-арт**. Найвідоміші роботи: «Три м'яча 50/50 Бак», «Фізична неможливість смерті у свідомості живої людини», «Щуцень». Його відома скульптура «Скульптура з квітки» або «Квітка з повітряної кульки» вважається однією з найдорожчих у світі, її вартість близько 26 млн доларів.

Не менш талановитими були американці українського походження – представники діаспори – **Я. Гніздовський** (1915-1985) та **М. Дмитренко**. **Я. Гніздовський** – українсько-американський художник, графік, кераміст, мистецтвознавець. Водночас він звертає увагу на ксилографію (техніка зображень, викладених дерев'яними брусочками). Його перші роботи з дерева, створені в 1944 році являють собою етюди фігур. Одна з найоригінальніших гравюр художника «Куш» (1944). Переплетіння безлистих гілок стає його стилем. Митець малював олійними фарбами, різними твердими барвниками, гравірував на дерев'яних і металевих дошках, іноді займався скульптурою малих форм. Його спадщина складає сотні картин, а також більше ніж 300 гравюр. У свій час дві його картини – «**Зимовий пейзаж**» і «**Соняшник**» прикрашали кабінет президента США Джона Кеннеді в Білому домі. Твори Гніздовського зберігаються у приватних колекціях та музеях США та Японії.

Михайло Дмитренко (1908-1997) – український маляр-монументаліст сакрального мистецтва, графік, історик мистецтва. З 1951 р. жив в Торонто, а з 1960 р. – в Детройті. Розмальовував храми численними монументальними композиціями, планував іконостаси, малював ікони і проектував вітражі. Був співзасновником Української спілки образотворчих мистецтв Канади.

З кінця 1960 р. великого поширення у США набув **гіперреалізм (або надреалізм)** – мистецький напрям, що полягав у створенні картин, які з фотографічною точністю наслідували реальне життя. А гіперреалістичні скульптури відливали, застосовуючи гіпсові форми, отримані з живих прототипів або з реальних предметів. Для цього напрямку характерними є картини великого розміру та перебільшена увага до дрібних деталей. Найвідоміші представники гіперреалізму – **Річард Естес (нар. 1932), Ральф Гоїнгз (нар. 1928), Чак Клоуз (нар. 1940)**.

По справжньому революційним напрямом мистецтва 1960-1970 рр. став **відео-арт**, у якому художній образ створюється засобами відеотехніки. Його засновником вважається американо-корейський митець **Нам Джун Пайк** (1932-2006). Його перша персональна виставка була першим показом відео-арту у 1965 р. Художнім матеріалом митця були екрани увімкнених телевізорів, з яких він складав різноманітні конструкції. Зараз використовуються комп'ютерні технології.

Графіті – таку назву отримали картини, що вперше з'явилися на стінах найбрудніших бідняцьких кварталів і в метрополітені в Нью-Йорку. Як вираження народної бунтівної культури цей вид творчості розвивався стихійно, сюжети перепліталися з тими, які використовували послідовники поп-арту. Згодом графіті як явище мистецтва **отримало офіційне визнання**, здебільшого втратило свою агресивність і стало однією з актуальних форм самовираження, невід'ємною частиною міського життя. Офіційно графіті було визнано тоді, коли художник **Стефан Айнс** відкрив галерею альтернативного мистецтва у Нью-Йорку.

В американському Майямі в далекому від центру районі Вінвуд зосереджені **об'єкти стріт-арту** (англ. – «вуличне мистецтво»), характерною особливістю якого є яскраво виражений урбаністичний стиль. Колись ця місцевість була щільно заселена старими будівлями, а нині вона перетворилася на світову столицю вільних митців. Масштаби цього центру графіті вражають туристів, адже крім об'єктів стріт-арту, що змінюються щотижня, тут є 5 музеїв, понад 70 художніх галерей, 7 арт-комплексів, більше десятка відкритих студій і 4 великі ярмарки.

Не можна ототожнювати графіті і стріт-арт. До стріт-арту належать також некомерційні постери (афіші, плакати), трафарети, мурали тощо. Художники, для яких картинними галереями є вулиці, займаються стріт-артом здебільшого для того, щоб безпосередньо спілкуватися з громадськістю, привернути увагу до цього мистецтва як молоді, так і старшого покоління.

Ще один напрям серед винаходів американського мистецтва – **концептуалізм** («думка», «уявлення»). Виникає в сер. 60-х р. одночасно в Америці та Англії. В той час, як поп-арт зосереджує увагу на предметному світі, концептуалісти стверджують, що єдиним завданням художника є

створення ідей, адже форма може бути виконана будь-яким ремісником, однак придумати її може лише майстер-художник (**Джозеф Кошут**).

Таким чином, Сполучені Штати Америки сьогодні стають виставковим «клондайком» як для американських, так і європейських художників новітньої епохи. У північноамериканському культурному регіоні реалізуються найоригінальніші проекти постмодерністського візуального мистецтва.

Питання для самоперевірки

1. Чинники, що вплинули на формування національної та культурної ідентичності США.
2. Який подарунок отримали США від Фредеріка Огюста Бертольдті та Густава Ейфеля на 100-річчя незалежності?
3. Хто використовував техніку «дріпінг»?
4. Розкрити суть поп-арту.
5. Автор скульптури «Собака з повітряних куль»?